

VI Presupozice PREZ.

→ pojem používaný v logice

→ lingvisté používají většinou definici

výrok A presuponuje výrok B právě tehdy když:

- 1) jestliže A je pravdivé, tak B je pravdivé,
- 2) jestliže A je nepravdivé, tak B je pravdivé.

→ lze rozlišovat mezi logickými/sémantickými a diskurzovými/pragmatickými presupozicemi

→→logické/sémantické *Slunce je vidět/ Slunce není vidět* → existuje Slunce

→→pragmatických presupozic je těžko ohraničitelné množství (= společné povědomí všech komunikujících), = široký kontext

některé výrazy či konstrukce fungují jako tzv. **spouštěče presupozic** (*triggers*). Lze je utřídit do následujících skupin:

1/ deskripce spouštějící tzv. referenční presupozice

1/1 *Stopadesátiletá slonice uhynula* (=existovala 150letá slonice)

2/ presupozice spojené s určitými skupinami predikátů; např. i tzv. judikativní slovesa „obvinít/ žalovat“ a slovesa spouštějící presupozici, že v pozici jejich komplementu je pravda:

2/1 *Obvinila mě, že jsem si ty peníze vzala já* (= je pravda, že vzít ty peníze je špatné)

2/2 *Chtěl jsem zapomenout, že jsem tam tehdy byl* (= je pravda, že tehdy jsem na tom místě byl)

3/ kontrafaktová slovesa, spouštějící presupozici, že pravda je v pozici jejich komplementu s opačnou polaritou:

3/1 *Tvářila se jako nevinátka* (= není nevinátka)

4/ fázová slovesa, fázové prefixy

4/1 *Začala běhat*

5/ mutační slovesa – spouštějí presupozici, že je pravda událost předcházející změně

5/1 *Probořili se do ledu* (= presupozice, že stáli/chodili/bruslili/ po ledě)

6/ implikativní slovesa

6/1 *Nepodařilo se nám přijet včas* (= presupozice snažili jsme se přijet včas)

7/ Kromě sloves mohou presupozici „spouštět“ i některé jiné slovní druhy, např.

7/1 spojky : *Usušil oblečení ještě předtím, než vyhasl oheň* (→ „oheň vyhasl“)

7/2 přídavná jména *Dej mi další pětikorunu* (→ „už nějakou dostal“)

7/3 příslovce *Postupně všechny šperky ukradla* (→ „ukradla všechny šperky“)

8/ presupozice souvisí se vztahem → vyplývání, kde jsou rozhodující pravdivostní podmínky/
hodnoty vět → význam pro sémantiku

→ jsou určeny vztahem k zápornému protějšku dané věty → třeba odlišit jazykovou negaci
od logické negace

→→ zápornou větu lze chápat tak, že „ohnisko neplatí o základu“, ale základ negován není:

8/1/1 + *Slonice Ylva se stará o mlád'ata*

8/1/2 - *Slonice Ylva se nestará o mlád'ata*

8/1/2 → *Slonice Ylva má mlád'ata*

8/2/1 *O mlád'ata se stará slonice Ylva*

8/2/2 *O mlád'ata se nestará slonice Ylva* (ale samec Chrudoš)

→ stupňovitost vyplývání

PŘEKLAD A PRESUPOZICE:

Christiane Nord užívá pojem presupozice pro předpokládané znalosti (zejm. kulturní),
rozlišuje 3 typy:

1/ jazykové presupozice odkazující k metajazykovým znalostem

2/ encyklopedické znalosti týkající se kulturně specifických faktických znalostí, znalosti
kulturně specifických forem chování

3/ pragmatické znalosti komunikační situace zdrojového textu (pokud se liší od situace
cílového textu)

PRESUPOZICE – TEXTY

1) lidová píseň

Běží voda, běží, po kameni šustí,
řekla mně má milá, že už mě opustí,
teče voda, teče, po kameni skáče,
když tě milá nechá, ať si jiný pláče
[...]
Když jsi to věděla, to, co vím až dneska,
mohla sis ušetřit svoje slova hezká,
hezká slova, hezká, málo lásky ke mně,
jak jsem teď bože rád, že tě nemám v domě

2) pastorální román *Nová Astrea*, (*La Nouvelle Astrée*, podle *L'Astrée*, Honoré d'Urfé, 1607-1627), česky 2017.

A považte, jak je Amor špatný pán a jak špatně oplácí za námahu těm, kdo mu slouží ■ dává těm milencům všechno, po čem by jen mohli toužit, neboť způsobuje, že umírají láskou jeden pro druhého, a v jejich duši není palčivější touhy, než po oboustranném odhodlání k tomu:

ale jako by žárlil, že je pozemšťanům dopřáno takového uspokojení, že ani nesmrtelní nemají větší, chce, aby o tom dobru, co jim poskytuje, nevěděli, a v té nevědomosti z něj neměli žádné potěšení.

3) Blaise Pascal, *Les Pensées*, *Myšlenky*:

„*La misère (A) porte au désespoir (B): la grandeur (A') inspire la présomption (B')...*“

Miseria   desesperanza   grandezza   presunción

český překlad

Bída (A) plodí zoufalství (B), domýšlivost (A') plodí pýchu (B') vs.

Bída vede k zoufalství, vznešenost navádí k domýšlivosti

Dvojice protikladů neboli binární opozice vystupují z původního francouzského textu na pozadí symetrické kompozice; osou souměrnosti souvětí je dvojtečka, před ní stojí zleva první členy binárních opozic, za ní druhé členy.

Schematicky lze francouzské tvrzení vyjádřit takto:

A (–) → B (–) : A' (+) → B' (+), přičemž A', B' jsou protiklady A, B a záporné a kladné znaménko neoznačují nějaké morální, tedy kvalitativní hodnocení, ale kvantitativní (u A ze společenského hlediska: *misère* neboli *bída/chudoba* versus *grandeur* neboli *vznešenost/urozenost*, u B z hlediska postoje k vlastní situaci: *désespoir* neboli *zoufalství* versus *présomption* neboli *domýšlivost*).

Uvedený český překlad nebral v úvahu paralelní použití binárních opozic, konkrétně opozici A vs A', a proto je nepřesný ve volbě výrazu *domýšlivost* pro *grandeur*. Jednak slova *domýšlivost* a *pýcha* lze považovat za synonymní, takže by věta po dvojtečce nepřinášela žádnou informaci, ale hlavně slovo *grandeur* (zde: *vznešenost/urozenost*) vyžaduje český ekvivalent, který bude v opozici k *misère* (zde: *bída/chudoba*), tak jak jsou v binární opozici výrazy *désespoir* (*zoufalství*) a *présomption* (*domýšlivost*). Překladatel si zřejmě zběžně všiml použitého prostředku podvojnosti ve výchozím textu, ale uplatnil jej tam, kde nebyl a kde ani nenesl vlastní sdělení, tedy paralelním zopakováním slovesného tvaru *plodí*. U použitých francouzských sloves by naopak bylo možné hodnotit i příznak aktivity subjektů, o nichž je řeč; sloveso *porter [au désespoir]* užitá pro *bídu* konotuje jakousi nutnost, malý podíl aktivity – *vede [k zoufalství]* bez přičinění nositele té vlastnosti, zatímco u slovesa *inspirer (inspirovat někoho k něčemu/vyvolávat v někom něco/navádět někoho k něčemu)* aktivita narůstá, mezi slovesy je jisté zesílení příznaku, gradace. Pro sdělení obsažené v originálním textu je nicméně zásadní v první řadě prostředek binární opozice u podstatných jmen a v úplnosti je přetlumočeno jen tehdy, když jsou protiklady zachovány i v překladu: *Bída vede k zoufalství, vznešenost navádí k domýšlivosti*.

Pascal, Blaise, *Moralistes françois, Pensées de Blaise Pascal*, Paris, Lefèvre, 1834, s. 95.